

ZAKŁADY KARNE

ZAKŁAD KARNY JAKO ZAKŁAD PUBLICZNY

W polskim prawie zakład karny jest rodzajem zakładu publicznego, czyli jedną z podstawowych jednostek organizacyjnych, realizujących zadania administracji świadczącej, zaspokajając potrzeby społeczeństwa w sferze m.in. oświaty, kultury, ochrony zdrowia. Nie jest organem państwowym (urzędem), ani organem samorządu, został powołany do wykonywania zadań publicznych i upoważniony do nawiązywania stosunków administracyjnoprawnych.

POJĘCIE ZAKŁADU KARNEGO

Zakład karny to, wg Encyklopedii PWN, miejsce, w którym osoby skazane prawomocnym wyrokiem sądu odbywają karę pozbawienia wolności, polegającą na przymusowym umieszczeniu skazanej osoby na określony czas w zamkniętym i strzeżonym miejscu. Oprócz konieczności przebywania w zakładzie karnym, dalsze dolegliwości dla osoby skazanej polegają na: poddaniu jej rygorom regulaminu więziennego, ograniczeniu w dostępie do niej osób spoza zakładu karnego oraz w kontaktach z takimi osobami, ograniczeniu lub braku możliwości wyjścia na wolność w ramach przepustek oraz stosowaniu kar regulaminowych za przewinienia przeciw dyscyplinie.

ORGANIZACJA ZAKŁADÓW KARNYCH

Zakłady publiczne mogą być tworzone w drodze ustawy, aktów organów administracji rządowej i organów samorządu terytorialnego, bądź też przez osoby fizyczne i prawne za zezwoleniem organu administracji publicznej.

W Polsce, wg ustawy Kodeks Karny Wykonawczy, art. 68, zakłady karne podlegają Ministrowi Sprawiedliwości i może on tworzyć nowe zakłady karne w drodze rozporządzeń i zarządzeń (art. 71, 72 k.k.w.).

Mogą one być tworzone jako samodzielne zakłady, lub jako wyodrębnione oddziały zakładów karnych i aresztów śledczych. Kilka zakładów może posiadać wspólną administrację, bądź wydzielone służby.

Służba Więzienna jest apolityczną i podległą Ministrowi Sprawiedliwości formacją, realizującą zadania w zakresie wykonywania kar pozbawienia wolności (art. 1, 2 ust. o Służbie Więziennej), na czele której stoi Dyrektor Generalny Służby Więziennej, powoływany przez Prezesa Rady Ministrów, na wniosek Ministra Sprawiedliwości.

Organami tej służby są również dyrektorzy okręgowi, stojący na czele okręgowych inspektoratów SW (15), dyrektorzy zakładów karnych, stojący na czele zakładów karnych i aresztów śledczych oraz komendanci ośrodków szkolenia, stojący na czele ośrodków szkolenia i doskonalenia SW.

DYREKTOR ZAKŁADU KARNEGO

Do obowiązków dyrektora zakładu karnego, jako podstawowego elementu systemu więziennego, należy m.in. (art. 13 ust. o SW):

- koordynacja oddziaływań penitencjarnych prowadzonych w danej jednostce i nadzór nad nimi
- zapewnienie prawidłowego i praworządnego wykonywania kar pozbawienia wolności
- nadzorowanie działających w ramach zakładu szkół i zakładów opieki zdrowotnej
- racjonalne wykorzystanie środków finansowych
- nadzór i dbanie o kadre

Do podstawowych uprawnień dyrektora zakładu należy m.in.:

- ustalanie porządku wewnętrznego zakładu karnego
- podejmowanie decyzji o cenzurowaniu korespondencji skazanych
- wydawanie zezwoleń na podjęcie nauki lub pracy poza zakładem karnym
- przyznawanie skazanym nagród związanych z opuszczeniem Z.K
- wymierzanie najsurowszych kar dyscyplinarnych
- składanie wniosków o przedterminowe zwolnienie

ELEMENTY ZAKŁADU KARNEGO

Aby można było mówić o zakładzie karnym, jako o zakładzie publicznym, musi on być wyposażony w zespół środków osobowych (personel) i rzeczowych, musi realizować zadania publiczne i korzystać z władztwa zakładowego.

Personel zakładu karnego tworzą funkcjonariusze i pracownicy, którzy zgodnie z art. 27 ust. o SW powinni ciągle się doksztalać oraz wykazywać się odpowiednim przygotowaniem i wysokim poziomem moralnym. W Służbie Więziennej może pełnić służbę osoba:

- posiadająca obywatelstwo polskie
- posiadająca uregulowany stosunek do służby wojskowej
- która daje rękojmię prawidłowego wykonywania powierzonych zadań oraz dochowania tajemnicy stosownie do wymogów
- która nie była skazana prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo
- posiadająca co najmniej średnie wykształcenie
- posiadająca zdolność fizyczną i psychiczną do wykonywania służby

Nawiązanie stosunku służbowego z funkcjonariuszami powstaje na podstawie mianowania. Wszyscy funkcjonariusze, komendanci i dyrektorzy podlegają Dyrektorowi Generalnemu i wszyscy oni są przełożonymi skazanych.

Jako zespół środków rzeczowych rozumieć należy wszelkie budynki, wyposażenie, urządzenia czy nieruchomości będące w posiadaniu zakładu karnego.

Najstarszym obiektem służącym jako zakład karny, jest ZK w Koronowie, mający siedzibę w budynku będącym XIV wieku klasztorem.

Niezbędnym elementem zakładu karnego, jako zakładu publicznego jest również władztwo zakładowe, które wynika z upoważnienia organów do konkretnych, jak i abstrakcyjnych regulacji na podstawie i w ramach ustaw. Jest to więc zakres upoważnień dla organu do jednostronnego kształtowania stosunków prawnych z użytkownikami zakładu, włączając w to np., regulaminy i statuty, które określa dyrektor.

W Polsce głównymi aktami prawnymi, (oprócz rozporządzeń, zarządzeń, regulaminów) regulującymi powstawanie i funkcjonowanie zakładów karnych, są m.in.:

- Ustawa z dn. 6 czerwca 1997r. - Kodeks karny,
- Ustawa z dn. 6 czerwca 1997r. - Kodeks karny wykonawczy,

- Ustawa z dn. 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej

UŻYTKOWNICY ZAKŁADU

Zakłady publiczne nie mają członków. Istnieją w celu świadczenia usług ich użytkownikom. Użytkownikiem takiego zakładu można stać się w wyniku dobrowolnego orzeczenia woli lub na skutek aktu prawnego właściwego organu państwowego. W przypadku zakładów karnych, użytkownikami są więźniowie, którzy na podstawie orzeczenia sądu otrzymali wyrok pozbawienia wolności.

W polskim prawie karnym, kara pozbawienia wolności może być wymierzona na okres od jednego miesiąca do 15 lat (art. 37 kk.); wymierza się ją w miesiącach i latach, przy czym przepisy szczególne określają górne i dolne granice kar za poszczególne przestępstwa oraz zasady wymiaru kary. Odrębnymi karami w polskim prawie karnym, o charakterze szczególnym, są kara 25 lat pozbawienia wolności i dożywotniego pozbawienia wolności.

RODZAJE ZAKŁADÓW KARNYCH

Zagadnienie to reguluje oddział drugi rozdziału X ustawy z dn. 6 czerwca 1997r. kodeks karny wykonawczy. Przeznaczenie poszczególnych zakładów karnych określa, w drodze zarządzenia, Dyrektor Generalny SW, uwzględniając potrzebę zapewnienia, oraz racjonalnego wykorzystania miejsc zakwaterowania wszystkich grup skazanych.

Zgodnie z ustawą wyróżniamy następujące rodzaje zakładów karnych:

- ✓ **Zakład karny dla młodocianych** – *odbywają tu karę skazani do 21 roku życia, lub w uzasadnionych przypadkach skazani po 21 r.ż. (skazani po raz I, odznaczający się dobrą postawą)*
- ✓ **Zakład karny dla odbywających karę po raz pierwszy** – *umieszcza się w nim również skazanych odbywających zastępczą karę pozbawienia wolności orzeczoną w tej samej sprawie oraz skazanych na karę pozbawienia wolności niebędących recydywistami penitencjarnymi*
- ✓ **Zakład karny dla recydywistów penitencjarnych** – *umieszcza się w nim dorosłych skazanych za przestępstwo umyślne oraz skazanych za przestępstwo, którzy już wcześniej odbywali karę pozbawienia wolności, a także skazanych po raz pierwszy, gdy przemawiają za tym szczególne względy resocjalizacyjne.*
- ✓ **Zakład karny dla odbywających karę aresztu wojskowego**

Wyżej wymienione rodzaje zakładów karnych, mogą być organizowane jako: z. k. typu zamkniętego, z. k. typu półotwartego, z. k. typu otwartego.

Te typy zakładów różnią się stopniem zabezpieczenia, izolacji skazanych, obowiązkami i uprawnieniami w zakresie poruszania się po zakładzie i poza jego obrębem.

W zakładzie karnym typu zamkniętego (art. 90 kkw):

1. Cele mieszkalne mogą być otwarte przez pewien czas w ciągu dnia, jeśli względy bezpieczeństwa nie stoją temu na przeszkodzie.
2. Skazani mogą być zatrudnieni poza terenem ZK w pełnym systemie konwojowania.
3. Nauczanie, zajęcia kulturowo-sportowe skazanych odbywają się na terenie zakładu.
4. Ruch skazanych po zakładzie odbywa się w sposób zorganizowany i pod dozorem.
5. Osadzeni mogą korzystać z własnej bielizny i obuwia, a za zgodą dyrektora także i z własnej odzieży.

6. Skazanym przysługują dwa widzenia w ciągu miesiąca, a funkcjonariusze podczas widzeń prowadzą kontrolę rozmów.
7. Korespondencja i rozmowy telefoniczne podlegają kontroli przez administrację zakładu.

W zakładzie karnym typu półotwartego (art. 91 kkw):

1. Cele mieszkalne w zakładach półotwartych pozostają w ciągu dnia otwarte, natomiast w nocy są zamykane.
2. Skazani mogą być zatrudnieni poza zakładem w systemie zmniejszonego konwojowania.
3. Można im zezwolić na uczestniczenie w nauczaniu, zajęciach terapeutycznych, sportowych i kulturalno-oświatowych, organizowanych poza terenem zakładu.
4. Osadzeni mogą korzystać z własnej bielizny obuwia i odzieży.
5. Możliwość uzyskania przez skazanych przepustek z zakładu, ale nie częściej niż raz na dwa miesiące, łącznie na okres nieprzekraczający 14 dni w roku.
6. Odbywającym karę przysługują trzy widzenia w ciągu miesiąca.
7. Korespondencja i rozmowy telefoniczne mogą być kontrolowane przez administrację zakładu.

W zakładzie karnym typu otwartego (art. 92 kkw):

1. Cele mieszkalne skazanych są otwarte całą dobę.
2. Skazanych zatrudnia się przede wszystkim poza zakładem bez konwojenta, na pojedynczych stanowiskach pracy.
3. Zezwala im się na uczestniczenie w nauczaniu, szkoleniu oraz zajęciach terapeutycznych, sportowych i kulturalno-światowych, organizowanych poza terenem zakładu.
4. Skazani mogą poruszać się po zakładzie w czasie i w miejscach ustalonych w wewnętrznym porządku.
5. Mogą korzystać z własnej odzieży, bielizny i obuwia
6. Mogą otrzymywać z depozytu zakładu karnego własne pieniądze pozostające do ich dyspozycji.
7. Przysługują im przepustki nie częściej niż raz w miesiącu, łącznie na okres nieprzekraczający 28 dni w ciągu roku.
8. Skazany może korzystać z nieograniczonej liczby widzeń w ciągu miesiąca.
9. Korespondencja i rozmowy telefoniczne nie podlegają kontroli.
10. Więźniowie mogą również przygotowywać sobie posiłki we własnym zakresie.

Podane rodzaje zakładów mogą być organizowane w 3 systemach (art. 81, 95-98 kkw):

- 1) **Programowego oddziaływania** – dla młodocianych i dorosłych, którzy dobrowolnie zaakceptowali i realizują program resocjalizacyjny. Ustala się tu: rodzaj zatrudnienia i nauczania, kontakty z bliskimi, wykorzystanie czasu wolnego, możliwości zadośćuczynienia, przygotowanie do powrotu do społeczeństwa. Wykonanie programu podlega okresowym ocenom.
- 2) **Terapeutycznym** - dla skazanych z zaburzeniami psychicznymi, uzależnieniami, niepełnosprawnymi lub upośledzonych umysłowo. Uwzględnia się tu: zapobieganie pogłębianiu się patologicznych cech osobowości, przywracanie równowagi psychicznej, kształtowanie zdolności współżycia społecznego, przygotowanie do

samodzielności. Karę dostosowuje się do zakresu leczenia, zatrudnienia, nauczania oraz wymagań higieniczno-sanitarnych.

- 3) **Zwykłym** – jest tu możliwość korzystania z zatrudnienia, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych, w miarę możliwości w oddzieleniu od innych skazanych.

Klasyfikacji więźniów dokonuje komisja penitencjarna. Jest to organ kolegialny, tworzony przez dyrektora zakładu, w skład którego wchodzi funkcjonariusze i pracownicy zakładu. Ma on za zadanie kierować skazanego do właściwego zakładu, do określonego systemu, ustala programy oddziaływań na skazanego, dokonuje ocen postępów skazanych.

Wg rozporządzenia MS z dn. 25-08-2003, przyjmuje się następujące oznaczenia:

Rodzaj zakładu		Typy zakładu		System	
M	Dla młodocianych	1	Z. zamknięty	p	S. programowego oddziaływania
P	Dla odbywających karę po raz pierwszy	2	Z. półotwarty	t	S. terapeutyczny
R	Dla recydywistów	3	Z. otwarty	z	S. zwykły
W	Dla odbywających karę aresztu wojskowego				

Np. więzień oznaczony skrótem „P2z” to skazany odbywający karę po raz pierwszy w zakładzie typu półotwartego, w systemie zwykłym.

SYTUACJA KOBIET (art. 87 kkw)

- ✓ Kobiety odbywają karę pozbawienia wolności odrębnie od mężczyzn.
- ✓ Kobiety odbywają karę w systemie półotwartym, chyba, że stopień ich demoralizacji przemawia za tym, żeby odbywała karę w zakładzie innego typu.
- ✓ Kobiecie ciężarnej lub karmiącej zapewnia się odpowiednią opiekę.
- ✓ Przy wskazanych zakładach organizuje się domy dla matki i dziecka.

DZIAŁALNOŚĆ KULTUROWO-OŚWIATOWA, SPOŁECZNA, SPORTOWA (oddział 7, rozdział X kkw)

- ✓ Prawo przewiduje obowiązek organizacji dla skazanych warunków odpowiedniego spędzania wolnego czasu.
- ✓ W każdym zakładzie karnym prowadzi się wypożyczalnię książek i prasy oraz stwarza możliwość korzystania z urządzeń audiowizualnych w świetlicach i celach mieszkalnych, bez zakłócania ustalonego porządku.
- ✓ Skazani mogą tworzyć zespoły w celu prowadzenia działalności kulturalnej, oświatowej, społecznej, sportowej. W tych celach, więźniowie mogą nawiązywać kontakty i współdziałać ze stowarzyszeniami, instytucjami, organizacjami.
- ✓ W celach opiniotwórczych i konsultacyjnych, dyrektor może powołać rzeczników skazanych, wyróżniających się wzorową postawą i zachowaniem.
- ✓ W zakładach zezwala się na gromadzenie przez skazanych środków finansowych, przeznaczonych na pomoc skazanym i ich rodzinie, lub na cele społeczne.

SYTUACJA POLSKICH WIĘZIEŃ

- ✓ W polskim systemie więziennictwa funkcjonuje 15 Okręgowych Inspektoratów Służby Więziennej, obejmujących 87 zakładów karnych i 70 aresztów śledczych.
- ✓ Liczba więźniów w dniu 31/08/2011 wyniosła 81 544, a pojemność zakładów karnych to 86 095. Zaludnienie wyniosło ok. 96, 6%, jednak wg statystyki z roku 2010 zaludnienie samych oddziałów mieszkalnych niejednokrotnie przekracza 100%. Min. powierzchnia mieszkalna to 3m² na 1 więźnia (Niemcy 7m², Hiszpania 10m²)
- ✓ Liczba skazanych dorosłych mężczyzn to 78 949, natomiast kobiet to 2 595. W tym młodociani kobiety i mężczyźni to 3 154 osób.
- ✓ Liczba skazanych obcokrajowców w m-cu sierpniu 2011 wyniosła 588.
- ✓ Wskaźnik bezrobocia w sierpniu wyniósł 28,9%.
- ✓ W 2010 r. wartość udzielonej pomocy więźniom wyniosła 14 297 361 zł.
- ✓ Liczba przywięziennych szkół wyniosła 52 (od szkół podstawowych do liceów ogólnokształcących).
- ✓ Średnio zatrudnionych miesięcznie było 18 864 więźniów, ze średnią płacą 514,16 zł.
- ✓ Dochody więziennictwa roku 2010 wyniosły 4 807 000 zł, a wydatki 3 336 106 zł.
- ✓ Wydatki na utrzymanie 1 więźnia w roku 2010 wyniosły odpowiednio: dziennie – 78,30 zł, miesięcznie – 2 381,54 zł, rocznie – 28 578,50 zł.

Źródła:

- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności
- Internetowy Portal Służby Więziennej – www.sw.gov.pl
- Biuletyn Informacji Publicznej Służby Więziennej - www.bip.sw.gov.pl
- „Prawo administracyjne” – Eugeniusz Ochendowski, Toruń 2009
- Encyklopedia PWN